

УДК 930.2 (477)

Чергик Наталія Юрївна

старша наукова співробітниця
відділу науково-експозиційної роботи,
Національний заповідник “Хортиця”
(Запоріжжя, Україна)
cherhik.n@gmail.com

Nataliia Iu. Cherhik

Senior Research Fellow,
Department of Scientific Exhibiting,
The National Reserve “Khortytsia”
(Zaporizhzhia, Ukraine)

ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКИХ МУЗЕЇВ У ФОКУСІ УВАГИ НАУКОВЦІВ**PUBLICATIONS OF THE UKRAINIAN MUSEUMS IN THE SCHOLARS' FOCUS OF ATTENTION****Анотація**

На підставі огляду робіт, присвячених виданням українських музеїв XIX – початку XXI ст., простежено динаміку осмислення музеографії як специфічного джерела інформації. Визначено основні вектори її дослідження: фактичний зміст, ідеологічні впливи, методологічні аспекти, комерційну привабливість.

Ключові слова: музеографія, українські музейні видання, музейна публіцистика.

Abstract

The article studies the comprehension dynamics of museography as specific source of information, based on the works in which the publications of the Ukrainian museums (19th – early 21st centuries) were analyzed. The main directions of the museography studies are determined: actual contents, ideological influences, methodological aspects of the museography studies, and commercial appeal.

Key words: museography, Ukrainian museum publications, museum journalism.

Музейна публіцистика становить особливий пласт друкованого слова – музеографію. Її специфіка полягає у відображенні достатньо широкого спектру історичних процесів через музейний контент. Вітчизняні науковці здійснили чимало досліджень, у яких представили історичний контекст роботи з музейними виданнями, висвітлили інформаційний потенціал української музеографії, запропонували періодизацію та методологічні принципи її опрацювання. Наявний науковий доробок потребує узагальнення щодо виявлення динаміки наукового осмислення музеографії як джерела інформації та виду публіцистичної практики. Власне, з'ясування цього питання і є *метою дослідження*. Відповідно, *об'єкт дослідження* – праці кінця XIX – початку XXI ст., у фокусі уваги яких перебувають видання українських музеїв.

Активна музеографічна діяльність на українських теренах зародилася у XIX ст. і відразу зацікавила фахівців. На шпальтах українських та російських часописів з'явилися профільні статті, повідомлення, рецензії, в яких окреслювався інформаційний ресурс музейних видань. Наприклад, у 1893 р. в “Історичному віснику” сповістили про вихід “Каталогу колекції старовини О. М. Поля в Катеринославі” та подали його стислу характеристику¹. За рік цей самий каталог охарактеризував М. С. Грушевський у “Записках товариства імені Т. Шевченка”, відзначивши недоліки та переваги видання². На фактичні помилки каталогу старожитностей колекції В. В. Тарновського звернув увагу Д. І. Яворницький у статті “Археологічна довідка”³. Каталоги зібрання Б. І. Ханенка згадані у повідомленні про організацію XI археологічного з'їзду в Києві⁴. Про третій випуск “Короткого опису пам'яток старовини, що надійшли до Волинського єпархіального давньохранилища” йдеться в замітці в “Київській старовині”⁵. У перелічених матеріалах знаходимо як позитивну оцінку, так і зауваження щодо фактографічності, науковості, системності, повноти викладу матеріалу, якості ілюстрацій музейних видань. Усі автори відзначали корисність таких публікацій для тих, хто цікавиться історією.

В міжвоєнний період низку рецензій на музейні видання написав М. С. Грушевський. Він приділив увагу українознавчим публікаціям, що вийшли друком у галицькій та радянській Україні, в Росії. Так, у часописі “Україна” дослідник представив

1 [Мельник К.] Каталог коллекции древностей А. Н. Поль в Екатеринославе / Составила К. Мельник. – Киев: Типография С. В. Кульженко, 1893. V, 218, XIV с., 1 л. портр.: ил. // Исторический вестник. – Санкт-Петербург: Типография А. С. Суворина, 1893. – Т. 54. – С. 930.

2 Грушевський М. С. Мельник К. Каталог коллекции древностей А. Н. Поль, в Екатеринославе. Вып. 1. Киев, 1893. V + 218 + 14 таблиц // Записки товариства імені Шевченка. – Т. 4. – Львів: Накладом Товариства імені Шевченка, 1894. – С. 171–172.

3 Яворницький Д. И. Археологическая справка // Исторический вестник. – Санкт-Петербург: Типография А. С. Суворина, 1899. – Том 78. – С. 1302–1304.

4 Корнилович А. К. Одиннадцатый археологический съезд в Киеве // Исторический вестник. – Санкт-Петербург: Типография А. С. Суворина, 1899. – Том 78. – С. 1117–1142.

5 Волинское епархиальное древлехранилище // Киевская старина. – Т. 68. Январь–март. – Кн. 2. Февраль. – Отдел 3. – Киев: Типография Г. Т. Корчак-Новицкого, 1900. – С. 135.

рецензію на працю Національного музею у Львові “Початки книгопечатання на землях України в пам’ять 350-ліття першої друкованої книжки на Україні у Львові”. Автор назвав видання “імпозантним”, “з претензіями на монументальність”. Однак наукова якість та маніфестаційний тон публікації рецензента не задовольнили. Він підкреслив низку недоліків та висловив сподівання про заміну популярних видань суто науковими⁶.

На сторінках часопису “Первісне громадянство та його пережитки на Україні: Примітивна культура та її пережитки на Україні, соціальна преісторія, народна творчість в соціологічному освітленні” М. С. Грушевський опублікував рецензію на перший випуск третього тому матеріалів етнографічного відділу Державного російського музею. Це видання заснував Ф. К. Вовк – організатор етнографічного відділу Музею Олександра III у Петербурзі і видавець перших двох томів “Матеріалів”. Третій том упорядкували його учні. М. С. Грушевський дав вельми позитивну оцінку збірнику, особливо відзначивши розміщені в ньому статті з українською тематикою⁷.

В останній рік свого перебування на посаді президента Всеукраїнської академії наук М. С. Грушевський написав рецензію на “Збірник Музею діячів науки та мистецтва України, присвячений Миколі Лисенкові”, яку також планував розмістити у “Первісному громадянстві та його пережитках на Україні”. Однак у 1930 р. часопис припинили видавати, тож означений текст залишився неоприлюдненим. У рецензії відзначені науковий підхід до обробки інформації та ексклюзивність розміщених у збірнику матеріалів⁸.

Подальший розвиток теоретичного осмислення музеографічного процесу в Україні пов’язаний із другою половиною ХХ ст. В цей час перед науковцями стояло завдання фахового вивчення становлення та розвитку музейної справи у СРСР⁹. Одним із сегментів досліджень була видавничая діяльність музеїв. Із робіт 1960-х рр. можна виділити статті А. М. Разгона “Археологічні музеї в Росії (1861–1917)” та Л. М. Сак “З історії виникнення і розвитку Київського державного музею західного та східного мистецтва (1883–1945)”, в яких проаналізовані видання музею Одеського товариства історії та старожитностей¹⁰ і Київського державного музею західного та східного мистецтва відповідно¹¹. Хоча аналіз музеографії не був самоціллю, автори наочно продемонстрували, що музейні видання відображають стан розвитку археологічної науки та мистецтвознавства, передають ступінь орієнтації музею на відвідувача, віддзеркалюють трансформацію пріоритетів щодо комплектування фондів та принципів побудови експозицій.

У наступні роки не спостерігалось активного зацікавлення радянських науковців українською музеографією. Наприклад, прожектор тогочасного стану музейної справи – журнал “Радянский музей”, подавав лише невеличкі замітки про видавничі новинки українських музеїв. Це статті Н. Началової про випуск путівника Музеєм суднобудування і флоту в Миколаєві та путівника Музеєм лісу і сплавів в Ужгороді¹². В цьому самому спеціалізованому виданні розміщено два повідомлення про путівник “Тут жили і боролись молодогвардійці” музеєм та меморіальними місцями, пов’язаними з життям та діяльністю членів підпільної молодіжної організації Краснодона. Означені повідомлення представив автор згаданого путівника – директор Краснодонського музею “Молода Гвардія” А. Г. Нікітенко¹³.

Окремо хочеться виділити статтю Г. Губи “Як видати каталог?”. Автор представила цінність музейних видань у проблемному полі. На прикладі роботи Харківського художнього музею вона продемонструвала, що відсутність музейного каталогу нівелює роботу наукових співробітників закладу, які фахово опрацювали колекцію, а відтак позбавляє суспільство інформації про твори мистецтва. Відсутність каталогу виставки спричиняє стирання з пам’яті згадки про цю культурну подію¹⁴.

Сучасні вітчизняні науковці приділили увагу різним видам музейних видань. Наприклад, стаття Г. Полошко зосереджена на історичному контексті, перипетіях та проблемах у роботі над випуском збірника “Український музей” 1927 р.¹⁵. Автори

6 *Грушевський М. С.* [Рецензія на книгу] Іларіон Свенціцький. Початки книгопечатання на землях України в пам’ять 350-ліття першої друкованої книжки на Україні у Львові 1573–1574 р., із 560 зразками друку і прикрас давньої книги України, накладом Наукової фундації Галицького митрополита Андрея Шептицького ч[ина] с[вятого] В[асилія] В[еликого] “Національний Музей” у Львові. В печатні монастиря чина св[ятого] Василя у Жовкві 1924 року, XXII + 86 с. + 304 нумерованих таблиць, 4// Грушевський М. С. Твори: у 50 томах. – Т. 10. – Кн. 2. – Львів: Світ, 2015. – С. 221–222.

7 *Грушевський М. С.* [Рецензія на книгу] Этнографический отдел Государственного Русского музея. Материалы по этнографии. Том III, выпуск первый. Ленинград, 1926, II + 157 + 3 с., 4// Грушевський М. С. Твори: у 50 томах. – Т. 10. – Кн. 2. – Львів: Світ, 2015. – С. 274–276.

8 *Грушевський М. С.* [Рецензія на книгу] Збірник Музею діячів науки та мистецтва України. Том I, присвячений Миколі Лисенкові (Збірник Історично-філологічного відділу Всеукраїнської академії наук № 94), Київ, 1930, 178 с. // Грушевський М. С. Твори: у 50 томах. – Т. 10. – Кн. 2. – Львів: Світ, 2015. – С. 357–358.

9 *Гарданов В. К.* Предисловие // История музейного дела в СССР: труды научно-исследовательского института музееведения. Сборник статей. – Москва: Государственное издательство культурно-просветительской литературы, 1957. – Выпуск 1. – С. 5–6.

10 *Разгон А. М.* Археологические музеи России (1861–1917) // Очерки истории музейного дела в России. – Выпуск III. – Москва: Советская Россия, 1961. – С. 190–230.

11 *Сак Л. Н.* Из истории возникновения и развития Киевского государственного музея западного и восточного искусства (1883–1945 гг.) // Очерки истории музейного дела в СССР. – Выпуск V. – Москва: Советская Россия, 1963. – С. 373–405.

12 *Началова Н.* [Новые книги]. Музей судостроения и флота: путеводитель. Одесса: Маяк, 1983. 96 с., ил. // Советский музей. – 1984. – № 2 (76). – С. 77; *Её же.* [Новые книги]. Музей леса и сплава: путеводитель. Ужгород: Карпаты, 1983. 31 с., ил. На укр., рус. яз. // Советский музей. – 1984. – № 2 (76). – С. 77.

13 *Нікітенко А. Г.* [Новые книги]. Здесь жили и боролись молодогвардейцы: путеводитель. Донецк: Донбасс, 1984. 31 с. // Советский музей. – 1984. – № 5 (79). – С. 77; *Его же.* [Новые книги]. Здесь жили и боролись молодогвардейцы: путеводитель. Донецк, 1987. 63 с., 16 л. ил. // Советский музей. – 1988. – № 1 (100). – С. 31.

14 *Губа Г.* Как издать каталог? // Советский музей. – 1986. – № 6 (92). – С. 40–41.

15 *Полошко Г.* До історії видання збірника “Український музей”, 1927 р. // Київська старовина. – 2008. – № 2 (380). – С. 84–97.

навчального посібника “Музеєзнавство” – В. В. Шевченко та І. М. Ломачинська, дослідили путівники українських музеїв другої половини ХХ ст. в контексті ідеологічних впливів на науково-пропагандистську роботу музеїв. За характером подання інформації вони розподілили видавничий процес на три хронологічні періоди: 1) кінець 1950-х рр.; 2) 1960-ті – 1970-ті рр.; 3) кінець 1970-х – початок 1990-х рр. Автори відзначили недоліки змісту та художнього оформлення путівників, констатували відсутність загального стандарту щодо цього виду видань¹⁶.

Музеографічний матеріал про Дніпровський національний музей імені І. Д. Яворницького комплексно представила В. М. Бекетова. Крім огляду видань про означену установу, дослідниця окреслила певні правила роботи з музеографією, зокрема, запропонувала систематизувати публікації або розподіляти їх за критеріями: провідна тема, вид публікації, автор. В. М. Бекетова також звернула увагу на врахування “ідеалів музеальності автора”, під впливом яких висвітлюються одні риси музею, а інші замовчуються, приділила увагу проблемі з’ясування номінального діапазону музейного історіографічного дослідження. Авторка вважає, що в “літочисленні” музеїв мають діяти ті самі механізми, що й у літочисленні міст – перша писемна (точніше, музеографічна) згадка, а не тільки день початку формування колекції, зведення будівлі, урочистого відкриття закладу. В. М. Бекетова пропонує розглядати історіографічний образ музею як явище незавершене, оскільки він формується доти, поки про музей пишуть і публікують написане. Ще один аспект, вартий уваги – назва музейного закладу. Музей на різних етапах свого існування може змінювати назву, структуру, підпорядкування. Однак це той самий музей, “простягнутий у історичному вимірі”, що треба враховувати під час досліджень¹⁷.

Аналіз видавничої діяльності Національного музею історії України від другої половини ХХ ст. представив С. А. Купрієнко. В низці статей він презентував власний метод дослідження періодичних (збірники, матеріали конференцій) та спеціалізованих (методичні розробки) музейних видань. Науковець продемонстрував спосіб статистичного аналізу видавничого процесу музею, систематизував опубліковані матеріали за категоріями “тема”, “локація”, “час”; вивів відсотковий показник кожного аспекту, на підставі чого встановив поширені та поверхово розкриті теми, регіони, періоди; вказав на причини виникнення таких показників¹⁸, а методичні розробки систематизував за темами та характером їхнього дослідження¹⁹.

Не можемо не відзначити поширення серед українських науковців музеєзнавчого профілю поглядів на музеографію як на маркетинговий хід та засіб комунікації з відвідувачами. Музейні видання як комерційний продукт представили М. Й. Рутинський та О. В. Стецюк²⁰.

Отже, якщо розглядати динаміку наукового осмислення музеографії як джерело інформації та вид публіцистичної практики, можна констатувати, що науковці активніше аналізували музейні видання в кінці ХІХ – на початку ХХ ст., так би мовити “по свіжих слідах”. Автори цих заміток та рецензій виділяли змістовне наповнення музейних публікацій. У 1960-ті рр. аналіз української музеографії вели в контексті вивчення розвитку музейної справи у СРСР. Тогочасні праці відзначаються аналізом комплексу видань певного музею, а не окремого видання (що характерно для попереднього періоду). Зміст музейних каталогів та путівників опрацьовували з погляду відображення рівня наукової та фахової обробки музейної колекції, а також із позиції його відповідності потребам суспільства. Проблемні 1980-ті рр., позначені системною кризою радянського суспільства, звісно, не сприяли аналізу видавничої діяльності українських музеїв, тож публічна оцінка українського музеографічного доробку втратила актуальність. Із поодиноких тогочасних повідомлень про видавничу справу музеїв відомо, що перевагу надавали публікаціям для широкого загалу (путівникам), тоді як наукові видання (каталоги) перебували у стані стагнації. Предметом дослідження сучасних науковців є такі аспекти музейного видавничого процесу, як історичний контекст їх продукування, ідеологічні настанови, зміст, ілюстративне оформлення, комерційна привабливість, методологічні принципи роботи з музеографічним масивом. Проте говорити про сформовану *традицію* аналізу українського музеографічного доробку насамперед як історичного джерела не доводиться. На жаль, українські музейні видання рідко стають *об’єктом* наукових студій, хоча часто використовуються як додаткові джерела музеологічних, мистецтвознавчих, історичних студій. Із огляду на це, перспективою подальшого наукового дослідження є системний аналіз української музеографії: виведення класифікаційних рис музейних видань, окреслення їх джерельного потенціалу, формування періодизації вітчизняного музеографічного процесу.

16 Шевченко В. В., Ломачинська І. М. Музеєзнавство: навчальний посібник для дистанційного навчання. – Київ: Університет “Україна”, 2007. – 288 с.

17 Бекетова В. М. Формування образу Дніпропетровського історичного музею в історіографії ХІХ–ХХІ ст. // Роль музеїв у культурному просторі України й світу: стан, проблеми, перспективи розвитку музейної галузі. Збірник матеріалів загальноукраїнської наукової конференції з проблем музеєзнавства, присвяченої 160-річчю заснування Дніпропетровського історичного музею ім. Д. І. Яворницького. – Випуск 11. – Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2009. – С. 17–34.

18 Купрієнко С. А. Видавничі діяльності Національного музею історії України (збірники статей та матеріали наукових конференцій МІКУ за 1993–2015 рр.) у світлі гіпотези “Проблема–Тема–Локація–Час” // Дні науки історичного факультету 2017 (до 200-річчя з дня народження М. І. Костомарова): матеріали Х Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2017. – С. 21–27; *Його ж.* Видавничі діяльності Національного музею історії України: збірники статей і матеріалів наукових конференцій за 1958–2016 рр. як джерело вивчення музейної справи в Україні // Науковий вісник Національного музею історії України. – Випуск 3. – Київ, 2018. – С. 551–569 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://visnyk.nmiiu.com.ua/index.php/nv/article/view/259> (дата звернення: 20.09.2020).

19 Купрієнко С. А. Видавничі діяльності Національного музею історії України: методичні розробки за 1978–2018 роки як джерело вивчення музейної справи в Україні // Науковий вісник Національного музею історії України. – Випуск 4. – Київ, 2019. – С. 614–624 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://visnyk.nmiiu.com.ua/index.php/nv/article/view/341> (дата звернення: 02.10.2020).

20 Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеєзнавство: навчальний посібник. – Київ: Знання, 2008. – 428 с. [Електронне видання]. – Режим доступу: <https://westudents.com.ua/glavy/32964-elektronna-komertsya.html> (дата звернення: 20.04.2020).

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- Бекетова В. М. Формування образу Дніпропетровського історичного музею в історіографії XIX–XXI ст. // Роль музеїв у культурному просторі України й світу: стан, проблеми, перспективи розвитку музейної галузі. Збірник матеріалів загальноукраїнської наукової конференції з проблем музеєзнавства, присвяченої 160-річчю заснування Дніпропетровського історичного музею ім. Д. І. Яворницького. – Дніпропетровськ: АРТ-ПРЕС, 2009. – Випуск 11. – С. 17–34.
- Вольнское епархиальное древлехранилище // Киевская старина. – Киев: Типография Г. Т. Корчак-Новицкого, 1900. – Т. 68. Январь–март. – Кн. 2. Февраль. – Отдел 3. – С. 135.
- Гарданов В. К. Предисловие // История музейного дела в СССР: труды научно-исследовательского института музееведения. Сборник статей. – Москва: Государственное издательство культурно-просветительской литературы, 1957. – Випуск 1. – С. 5–6.
- Грушевський С. М. Мельник К. Каталог коллекции древностей А. Н. Поль, в Екатеринославе. Вып. 1. Киев, 1893. V + 218 + 14 таблиц // Записки товариства імені Шевченка. – Т. 4. – Львів: Накладом Товариства імені Шевченка, 1894. – С. 171–172.
- Грушевський М. С. [Рецензія на книгу] Збірник Музею діячів науки та мистецтва України. Том I, присвячений Миколі Лисенкові (Збірник Історично-філологічного відділу Всеукр[аїнської] академії наук № 94), Київ, 1930, 178 с. // Грушевський М. С. Твори: у 50 томах. – Т. 10. – Кн. 2. – Львів: Світ, 2015. – С. 357–358.
- Грушевський М. С. [Рецензія на книгу] Іларіон Свенціцький. Початки книгодрукування на землях України в пам'ять 350-ліття першої друкованої книжки на Україні у Львові 1573–1574 р., із 560 зразками друку і прикрас давньої книги України. Накладом Наукової фундації Галицького митрополита Андрея Шептицького ч[ина] с[вятого] В[асилія] В[еликого] “Національний Музей” у Львові. В печатні монастиря чина св[ятого] Василя у Жовкві 1924 року. XXII + 86 с. + 304 нумерованих таблиць, 4 // Грушевський М. С. Твори: у 50 томах. – Т. 10. – Кн. 2. – Львів: Світ, 2015. – С. 221–222.
- Грушевський М. С. [Рецензія на книгу] Этнографический отдел Государственного Русского музея. Материалы по этнографии. Том III, выпуск первый. Ленинград, 1926. II + 157 + 3 с., 4° // Грушевський М. С. Твори: у 50 томах. – Т. 10. – Кн. 2. – Львів: Світ, 2015. – С. 274–276.
- Губа Г. Как издать каталог? // Советский музей. – 1986. – № 6 (92). – С. 40–41.
- Корнилович А. К. Одиннадцатый археологический съезд в Киеве // Исторический вестник. – Санкт-Петербург: Типография А. С. Суворина, 1899. – Том 78. – С. 1117–1142.
- Курп'єнко С. А. Видавнича діяльність Національного музею історії України (збірники статей та матеріали наукових конференцій МКУ за 1993–2015 рр.) у світлі гіпотези “Проблема–Тема–Локація–Час” // Дні науки історичного факультету 2017 (до 200-річчя з дня народження М. І. Костомарова): матеріали X Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2017. – С. 21–27.
- Курп'єнко С. А. Видавнича діяльність Національного музею історії України: збірники статей і матеріалів наукових конференцій за 1958–2016 рр. як джерело вивчення музейної справи в Україні // Науковий вісник Національного музею історії України. – Випуск 3. – 2018. – С. 551–569 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://visnyk.nmiu.com.ua/index.php/nv/article/view/259> (дата звернення: 20.09.2020).
- Курп'єнко С. А. Видавнича діяльність Національного музею історії України: методичні розробки за 1978–2018 роки як джерело вивчення музейної справи в Україні // Науковий вісник Національного музею історії України. – Випуск 4. – 2019. – С. 614–624 [Електронне видання]. – Режим доступу: <http://visnyk.nmiu.com.ua/index.php/nv/article/view/341> (дата звернення: 02.10.2020).
- [Мельник К.] Каталог коллекции древностей А. Н. Поль в Екатеринославе / Составила К. Мельник. – Киев: Типография С. В. Кульженко, 1893. V, 218, XIV с., 1 л. портр.: ил. // Исторический вестник. – Санкт-Петербург: Типография А. С. Суворина, 1893. – Т. 54. – С. 930.
- Началова Н. [Новые книги] Музей судостроения и флота: путеводитель. Одесса: Маяк, 1983. 96 с., ил. // Советский музей. – 1984. – № 2 (76). – С. 77.
- Началова Н. [Новые книги] Музей леса и сплава: путеводитель. Ужгород: Карпаты, 1983. 31 с., ил. На укр., рус. яз. // Советский музей. – 1984. – № 2 (76). – С. 77.
- Никитенко А. [Новые книги] Здесь жили и боролись молодогвардейцы: путеводитель. Донецк: Донбасс, 1984. 31 с. // Советский музей. – 1984. – № 5 (79). – С. 77.
- Никитенко А. Г. [Новые книги]. Здесь жили и боролись молодогвардейцы: путеводитель. – Донецк, 1987. – 63 с. 16 л. ил. // Советский музей. – 1988. – № 1 (100). – С. 31.
- Полюшко Г. До історії видання збірника “Український музей”, 1927 р. // Київська старовина. – 2008. – № 2 (380). – С. 84–97.
- Разгон А. М. Археологические музеи России (1861–1917) // Очерки истории музейного дела в России. – Випуск III. – Москва: Советская Россия, 1961. – С. 190–230.
- Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музеєзнавство: навчальний посібник. – Київ: Знання, 2008. – 428 с. [Електронне видання]. – Режим доступу: <https://westudents.com.ua/glavy/32964-elektronna-komertsa.html> (дата звернення: 20.10.2020)
- Сак Л. Н. Из истории возникновения и развития Киевского государственного музея западного и восточного искусства (1883–1945 гг.) // Очерки истории музейного дела в СССР. – Випуск V. – Москва, 1963. – С. 373–405.
- Шевченко В. В., Ломачинська І. М. Музеєзнавство: навчальний посібник для дистанційного навчання. – Київ: Університет “Україна”, 2007. – 288 с.
- Эварницкий Д. И. Археологическая справка // Исторический вестник. – Санкт-Петербург: Типография А. С. Суворина, 1899. – Т. 78. – С. 1302–1304.

REFERENCES

- Beketova V. M. 2009. Formuvannya obrazu Dnipropetrovskoho istorychnoho muzeiu v istoriohrafii 19–21 st. *Rol muzeiv u kulturno-mu prostori Ukrainy y svitu; stan, problemy, perspektivy rozvytku muzeinoi haluzi: zbirnyk materialiv zahalnoukrainskoi naukovoi konferentsii z problem muzeieznavstva, prysviachenoï 160-richchiu zasnovannia Dnipropetrovskoho istorychnoho muzeiu im. D. I. Yavornytskoho*, vol. 11. Dnipropetrovsk, ART-PRES, pp. 17–34.
- Volynskoe eparkhialnoe drevlekhranilishche. 1900. *Kievskaya starina*, vol. 68, yanvar–mart, knyga 2, fevral, otdel 3. Kiev: Tipografia G. T. Korchak-Novitskogo, p. 135.
- Hardanov V. K. 1957. Predislovie. *Istoriya muzeinogo dela v SSSR: trudy nauchno-issledovatel'skogo instituta muzevedeniya. Sbornik statei*, vol. 1. Moskva: Gosudarstvennoe izdatel'stvo kulturno-prosvetitel'skoi literatury, pp. 5–6.
- Hrushevskiy M. S. 2015. [Retsenziya na knyhu] Zbirnyk Muzeiu diyachiv nauky ta mystetstva Ukrainy. Tom 1, prysviachenyi Mykoli Lysenkovi (Zbirnyk Istorychno-filolohichnoho viddilu Vseukr[ainskoi] akademii nauk № 94), Kyiv, 1930, 178 s. *Hrushevskiy M. S. Tvory: u 50 tomakh*, vol. 10, knyga 2. Lviv: Svit, pp. 357–358.
- Hrushevskiy S. M. 1894. Melnik K. Katalog kollektzii drevnostei A. N. Pol, v Ekaterinoslave. Vyp. 1. Kiev, 1893. 5 + 218 + 14 tablits. *Zapysky tovarystva imeni Shevchenka*, vol. 4. Lviv: Nakladom Tovarystva imeni Shevchenka, pp. 171–172.
- Hrushevskiy M. S. 2015. [Retsenziya na knyhu] Ilarion Svientsitskiy. Pochatky knyhopechatannia na zemliakh Ukrainy v pamiat 350-littia pershoi drukovanoi knyzhky na Ukraini u Lvovi 1573–1574 r., iz 560 zrazkamy duku i prykras davnoi knyhy Ukrainy. Nakladom Naukovoï fundatsii Halytskoho mytropolyta Andreia Sheptytskoho ch[yna] s[viatoho] V[asyliia] V[elykoho] ‘Natsionalnyi Muzei’ u Lvovi. V pechatni monastyria chyna sv[iatoho] Vasyliya u Zhovkvi 1924 roku. 22 + 86 s. + 304 nenumerovanykh tablyts, 4. *Hrushevskiy M. S. Tvory: u 50 tomakh*, vol. 10, knyga 2. Lviv: Svit, pp. 221–222.
- Hrushevskiy M. S. 2015. [Retsenziya na knyhu] Etnograficheskii otdel Gosudarstvennogo Russkogo muzeia. Materialy po etnografii. Tom III, vypusk pervyi. Leningrad, 1926. 2 + 157 + 3 s., 4. *Hrushevskiy M. S. Tvory: u 50 tomakh*, vol. 10, knyga 2. Lviv: Svit, pp. 274–276.
- Guba G. 1986. Kak izdat katalog? *Sovetskiy muzei*, no. 6 (92), pp. 40–41.
- Kornilovich A. K. 1899. Odinnadtsaty arkheologicheskii sezd v Kieve. *Istoricheskii vestnik*, vol. 78. Sankt-Peterburg: Tipografia A. S. Suvorina, pp. 1117–1142.
- Kupriyenko S. A. 2017. Vydavnycha diyalist Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy (zbirnyky statei ta materialy naukovykh konferentsiy MIKU za 1993–2015 rr.) u svitli hipotezy ‘Problema–Tema–Lokatsiya–Chas’. *Dni nauky istorychnoho fakultetu 2017 (do 200-richchia z dnia narodzhennia M. I. Kostomarov): materialy 10 Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii studentiv, aspirantiv ta molodykh uchenykh. Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka*. Kyiv, pp. 21–27.
- Kupriyenko S. A. 2018. Vydavnycha diyalist Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy: zbirnyky statei i materialiv naukovykh konferentsiy za 1958–2016 rr. yak dzherelo vyvchennia muzeinoi spravy v Ukraini. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy*, vol. 3, pp. 551–569 [Elektronne vydannia]. URL: <http://visnyk.nmiu.com.ua/index.php/nv/article/view/259>.
- Kupriyenko S. A. 2019. Vydavnycha diyalist Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy: metodychni rozrobky za 1978–2018 roky yak dzherelo vyvchennia muzeinoi spravy v Ukraini. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho muzeiu istorii Ukrainy*, vol. 4, pp. 614–624 [Elektronne vydannia]. URL: <http://visnyk.nmiu.com.ua/index.php/nv/article/view/341>
- [Melnik K.]. 1893. Katalog kollektzii drevnostey A. N. Pol v Ekaterinoslave. Sostavila K. Melnik. Kiev: Typohrafia S. V. Kulzhenko, 1893, V, 218, XIV s., 1 l. portr.: il. *Istoricheskii vestnik*, vol. 54. Sankt-Peterburg: Tipografia A. S. Suvorina, p. 930.
- Nachalova N. 1984. [Novye knigi] Muzei sudostroeniya i flota: putevoditel. Odessa: Mayak, 1983. 96 s., il. *Sovetskiy muzei*, no. 2 (76), p. 77.
- Nachalova N. 1984. [Novye knigi]. Muzei lesa i splava: putevoditel. Uzhgorod: Karpaty, 1983. 31 s., il. Na ukr., rus. yaz. *Sovetskiy muzei*, no. 2 (76), p. 77.
- Nikitenko A. 1984. [Novye knigi]. Zdes zhili i borolis molodogvardeitsy: putevoditel. Donetsk: Donbass, 1984. 31 s. *Sovetskiy muzei*, no. 5 (79), p. 77.
- Nikitenko A. G. 1988. [Novye knigi]. Zdes zhili i borolis molodogvardeitsy: putevoditel. Donetsk, 1987. 63 s. 16 l. il. *Sovetskiy muzei*, no. 1 (100), p. 31.
- Poliushko H. 2008. Do istorii vydannia zbirnyka ‘Ukrainskiy muzei’, 1927 r. *Kyivska starovyna*, no. 2 (380), pp. 84–97.
- Razgon A. M. 1961. Arkheologicheskie muzei Rossii (1861–1917). *Ocherki istorii muzeynogo dela v Rossii*, vol. 3. Moskva: Sovetskaya Rossiya, pp. 190–230.
- Rutynskiy M. Y., Stetsiuk O. V. 2008. Muzeieznavstvo: navchalnyi posibnyk. Kyiv: Znannia [Elektronne vydannia]. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/32964-elektronna-komertsya.html>.
- Sak L. N. 1963. Iz istorii vozniknoveniya i razvitiya Kievskogo gosudarstvennogo muzeia zapadnogo i vostochnogo iskusstva (1883–1945 gg.). *Ocherki istorii muzeynogo dela v SSSR*, vol. 5. Moskva, pp. 373–405.
- Shevchenko V. V., Lomachynska I. M. 2007. Muzeieznavstvo: navchalnyi posibnyk dlia dystantsiinoho navchannia. Kyiv: Universytet Ukraina.
- Evarnitskiy D. I. 1899. Arkheologicheskaya spravka. *Istoricheskii vestnik*, vol. 78. Sankt-Peterburg: Tipografia A. S. Suvorina, pp. 1302–1304.